

19.11.2017

פאנל אקטיביסטים ישראלים

משתתפים: עליזה ארנס, אהרון גפן, סהר ורדי. מנחה: יהודית אופנהיימר

יהודית: מטרת הפאנל היא להכיר את הפעילים שפועלים בצורות שונות, באופנים שונים, חלק במזרח ירושלים, חלק בתוך הקהילות שלהם. איך מתמודדים עם סוגיות שונות שעולות מתוך המציאות הסבוכה.

סהר ורדי - פרי ג'רוזלם
אהרון גפן – לשעבר מנהל קהילתי של עמותת יד ביד, כיום יועץ לבתי"ס במזרח ירושלים
עליזה ארנס – תושבת ירושלים, ארכיטקטית, פעילה בנושאי תכנון ועוד.

עליזה: אני פעילה בעיקר במה שקשור לתשתיות במזרח ירושלים. בעבר הייתי פעילה בוועד המנהל של עמותת המתכננים "במקום", והובלתי את הצוות שעתר לבג"ץ בנושא גדר ההפרדה. אני מספרת לכולם, שהיו אנשי תכנון רבים מעורבים בזה, ואף אחד מאתנו לא צפה את ההשפעה הגדולה שתהיה לגדר. לפני 3 שנים עשיתי סיור לאורך הגדר ואמרתי שלא יכול להיות שמי שרואה את זה יכול להמשיך את חייו. ולא יכול להיות שמאות מטרים ממך יהיו אנשים שחיים כך.

לקח לי הרבה זמן לחשוב מה צריך לעשות, ובראש כל הזמן אמרתי, שהתפקיד של החברה האזרחית הגיע וזה הערוץ שאליו פניתי. גיבשתי צוות שמונה כ-12 איש, ופועל בתחום התשתיות במזרח ירושלים, עוסק בפינוי אשפה ובתשתיות לבתי"ס קיימים. אנחנו נפגשים אחת לחודש תחת הכנפיים של מכון ירושלים ואנחנו עורכים סיורים, נפגשים עם גורמים עירוניים בכירים מאד, ואני חייבת לציין שיש שת"פ טוב מאד של העירייה עם הפעילות שלנו. עובדים עם הרשויות וגם עם התושבים במזרח ירושלים.

אהרון: תחילת הפעילות שלי עם מזרח ירושלים היתה בעירייה – ניהלתי מחלקה שעסקה במדידה והערכה בחינוך, תכנון אסטרטגי ותכניות עבודה, וחלק נכבד מהעבודה היה במזרח ירושלים. חלק מהעניין היה היכרות עם מערכת החינוך שם, שתכנית הלימוד בה היא התכנית הפלסטינית. עסקתי גם בתחום הבינוי והבעיות שסביבו. מפה לשם שלחתי את הבת שלי לביה"ס הדו לשוני ואני כיום מורה שם, ועד לא מזמן גם הייתי מארגן קהילתי. מייעץ לבתי"ס במזרח ירושלים בנושא של פיתוח ייחודיות בית ספרית. אני לא פועל שם כאקטיביסט עצמאי, אלא כאיש ממסד.

יש המון עיסוק במזרח ירושלים, עיסוק חיובי, גם מתוך הממסד שמכיל את שני הקצוות – גם אפליה וגם עשייה חיובית. הנורמליזציה היא מוקד מתח מרכזי בהקשר זה.

בשנה האחרונה, חוויה מרכזית שאני עובר, היא בין ביה"ס הדו לשוני שבו יהודים וערבים לומדים יחד - יש לזה המון מקום, לעצם זה שביה"ס קיים כאפשרות וקורה כל בוקר - אבל ההורים שם הם כמעט כולם ערבים מהצפון שעובדים בעברית. עבורם, הנושא של מזרח ירושלים כאזור כבוש לא נורא מעסיק את ההורים. דווקא הכניסה שלי לתחום הייעוץ וההזדמנות לפגוש את תושבי מזרח ירושלים, כולל אנשים שלא יודעים עברית בכלל, הוא תחום שמעניין ושואב אותי.

העבודה שלי בעיריית ירושלים היתה מתוך אהבה לעיר ירושלים ורצון לעזור לעיר הזאת. בדו לשוני הרוב הם תושבי הצפון וזו תפישה שונה לגמרי.

סהר: גם אני עבדתי בעיריית ירושלים. אני ירושלמית, עוסקת במזרח ירושלים מגיל צעיר. עבדתי בוועד הישראלי נגד הריסות בתים ואח"כ הלכתי לעבוד אצל חבר המועצה מטעם מרצ, מאיר מרגלית, שעבד עם מזרח ירושלים. הייתי יושבת במשרדו ומקבלת פלסטינים. כזכור, הם לא מצביעים בבחירות לעירייה אבל מחפשים עזרה מנבחר ציבור בעיריה. יצא לי לשמוע על צרות מכל סוג כמעט, ואחד המקרים שנחשפתי אליהם היה פינויי המשפחות משייח' ג'ראח, וזה היה המקום שממנו נכנסתי לאקטיביזם. Free Jerusalem

הוא לא ארגון ממוסד, זו קבוצת פעילים שמשתנה לפי מידת הפעילות. דף הפייסבוק שלנו הוא המנגנון המארגן היחיד.

הקבוצה החלה להתגבש בסתיו 2015, בשיא אינתיפאדת הסכינים. לצד כל זה, חצי ממזרח ירושלים היתה חסומה לגמרי, ולאף אחד במערב העיר לא היה מושג מזה, זו לפחות היתה התחושה. בשכונות שלמות – עיסאווייה, ראס אל עמוד, א טור – הביאו בטונדות וחסמו רחובות. זה השפיע על תנועת אוטובוסים, פגע בתנועת אמבולנסים. דרך אחרת לחסום את התנועה היתה "מחסומים נושמים" – למשל, שוטרי מג"ב שעוצרים את כולם לבדיקות ויוצרים פקק. בנוסף לזה, מעצרים ליליים, רבים מהם של ילדים, כולל ילדים מתחת לגיל 12, כמות אדירה של הפרות חוק, באשמת זריקת אבנים.

מבחינתנו, הדבר הראשון לעשות היה להביא פלסטינים ממזרח העיר לספר על זה. קיימנו אירוע בבר במרכז העיר והגיעו 200 איש – לא צפינו את ההיענות. מתכונת הפעילות שלנו כללה מהלך הדרגתי, שהחל בהבאת אנשים להיחשף למידע, אח"כ השתתפות בסיום, ואח"כ ארגון הפגנה. כיום, הפעילות שלנו כוללת הבאת קולות ממזרח העיר מערבה וחבירה לוועדי שכונות ופעילים מקומיים לצרכיהם. הוועדים פונים אלינו בבקשה לסיוע בנושאים.

על גבולות האפשר:

אהרון: הפרויקט של פיתוח ייחודיות בית ספרית הוא פרויקט שמשרד החינוך החליט שדחוף לו יותר לקיים במזרח העיר, ולכן הוא פועל כיום רק במזרח העיר. הרעיון הוא ללכת לעזור למנהל ולצוות ביה"ס למצוא את הייחודיות שמתאימה להם ולפתח אותה. יש בעבודה הרגשה של טיפה בים.

זו עבודה עם בתי"ס הקיימים, ולא עם החסרים. בתוך כל זה, נקודה שכל הזמן עולה היא הנורמליזציה. אני מגיע כנציג השלטון למזרח ירושלים, אמנם כדי לעזור, אבל אני מביא תפישות מערביות שאולי זרות להם, מגיע כיהודי. זו דילמה מרכזית בשבילי וגם בשבילם. שני בתי"ס הם בתי"ס לחינוך מיוחד, לתלמידים עם מוגבלות שכלית וכאלה שנמצאים על הרצף האוטיסטי, וזה לא במקרה. במסגרות הללו, נושא הנורמליזציה נתפש כפחות בעייתי. באופן מעשי, הרשות הפלסטינית פחות מפקחת על בתי"ס של חינוך מיוחד. בנוסף, אלו בתי"ס על אזורים, כך שאין את עניין נוכחות הקהילה, בגלל מצבם של הילדים, ההורים פחות נרתעים מהתכנים, יותר חשובה להם רווחת הילדים.

בבתי"ס שכונתיים ראיתי את נציגי השכונה נכנסים לשיבה שקיימתי עם המנהלת, וממש ראיתי את יחסי הכוחות שבהם המנהלת של ביה"ס השכונתי כפופה לנציג השכונה.

עליזה: אני לא מרגישה שיש גבולות. המטרה שלי היא קודם כל להביא כמה שיותר אנשים ממערב העיר למודעות. מהבחינה הזו, אין גבולות. הרבה אנשים שואלים אם יש בקבוצה פלסטינים – בוודאי שיש, אם הם לא יהיו, הקבוצה לא תתקיים. אין גבולות, גם לא בחשיבה על הגורמים לפנות אליהם. אין לנו דף פייסבוק, האנשים שבצוות עסוקים בחלקם במחקר וגם עבורם זה הפעם הראשונה שהם דנים בשאלה כיצד ניתן להשפיע, וכרגע האסטרטגיה היא פגישות עם אנשים שהכוח בידיהם שלהם, וניסיון להשפיע עליהם שיקבלו את ההחלטות הנכונות.

אני קוראת לכל אחד בקבוצה פה לפעול. כתוצאה מהפעילות שלנו שכורכת גם ארגונים נוספים – עיר עמים, המרכז הבין תרבותי וארגונים פלסטיניים, כשיש איזושהי קריאה – למשל, כהגיע תקציב כלשהו לעירייה, החלטנו לקרוא לכך שהתקציב יוקדש לניקיון במזרח העיר. פגשנו בכירים בעיריית ירושלים והצגנו להם את הדרישה להקצות חלק ניכר מהתקציב לניקיון במזרח העיר. לדרישה הזו נלווה מסמך תמציתי ותמונות של אשפה מרחבי מזרח העיר. זה מאד אפקטיבי.

אחד הדברים שעשינו זו פגישה עם סמנכ"ל בעיריית ירושלים והצוות שלו, אתנו. הצוות שלנו מאד הטרונגי – דתיים וחילוניים וחרדים וערבים. חושבים בינינו איך לנהל את הדיון הזה ויש גם מצגת. באותו רגע יש גם ראשי אגפים. ההשפעה לא מתרחשת ביום אחד, אבל אנחנו יודעים שכרגע יש על הפרק החלטה להקצות 180 מיליון ש"ח לפינוי אשפה במזרח העיר, שמקדם השר אלקין. אנחנו הולכים גם לכנסת.

אין מספיק זמן, צריך לעשות הרבה יותר וצריך שהדברים יקרו הרבה יותר מהר. עבודה סיזיפית, וגם עדינה. צריך סבלנות. שואפים לראות את השינוי עוד בחיינו. להערכתך, זה ייקח 15 שנה.

סרה: השאלה של נורמליזציה ושאלת ההסכמה של פלסטינים לעבוד עם ישראלים היא עניין מאד מורכב, ומבחינתנו, הסיבה לכך שאנחנו יכולים לעבוד בשכונות הפלסטיניות – עיסאווייה, סילוואן – אלו לא שכונות שהתושבים רגילים לראות בהן ישראלים, ואנחנו בכל זאת מצליחים לעבוד שם, הודות להיכרות ואמון אישי.

עשינו דברים שלא חשבנו שנוכל לעשות. קיימנו סיור ל-150 איש למ.פ. שועפאט – אחת השכונות הכי קשות, ושלחו לנו את הצופים לתופף לנו בראש המצעד. זה התאפשר בזכות דיאלוג ארוך וממושך ורצון של התושבים לפתור את בעיית האשפה.

מה שיוצר את האמון זו עבודה ביחד, שמתעצבת בהתאם לרצון של הפלסטינים. אם במ.פ. שועפאט הדרישה היתה לטפל באשפה, זה כלל הפגנות מול העירייה, ומול הבית של ברקת, ועבודה עם עמותות שיעתרו לבג"ץ, וחשיפה בתקשורת. וצריך לקחת בחשבון שחלק ניכר מהמהלכים לא יניבו כלום.

בשבוע שעבר היתה לנו פגישה עם תושבי עיסאווייה בעקבות גל של צווי הריסה, סיכמו לקיים הפגנה והתקיימה הפגנה, ויום אחרי זה הרסו את הבית והגדילו את תקציב ההריסות. לא שינינו כלום אבל בנינו קשר, וחיצקנו את התחושה בקרב התושבים שיש שם ישראלים למענם, שפועלים יחד נגד הכיבוש – וזה מאד מובהק.

אבל האמון הזה נבנה מול אנשים ספציפיים, ואם הם לא בתמונה, זו בעיה. בהא נבאבתה ממ.פ. שועפאט היה הבנאדם שמולו היינו בקשר, ואז הוא נרצח. זה יכול להיות כך גם עם הפעילים הישראלים – אם מישהו מהם עוזב, זו בעיה; קושי נוסף נובע מכך שאנחנו מתמודדים מול מדיניות שתמשיך, שיש סיבה פוליטית לכך שהיא ככל הנראה תמשיך. גם אם נשיג הצלחות פה ושם, בתמונה הגדולה אנחנו נפסיד. עיריית ירושלים לא תהיה גורם שפועל באופן שוויוני למען תושבי הפלסטיניים.

בכל הנוגע לנורמליזציה, כל הטקטיקות פתוחות. גם אנשים שמתנגדים לנורמליזציה, רואים אפיקי פעילות מסוימים מול העירייה כקבילים. השאלה היא איך באים אל העירייה בדרישות, תלוי איך עושים את זה ואיך מדברים את זה. עניין של עבודה מאחורי הקלעים ולא בפומבי. זו סיטואציה סופר-אפורה והמזרח ירושלמים יודעים את זה. אין שת"פ מלא ואין החרמה מלאה כי שתי האופציות לא אפשריות.

שאלות:

גילעד: הקשר בין פעילים ברחבי מזרח ירושלים

נירית: הבדלים בנורמות חברתיות

מלאכי: התנדבות בשעות הפנאי

אילנה: הקושי מול העירייה כמי שעל פניו פועלת לטובת מזרח העיר.

נמרוד: כמה כח יש לאינדיבידואל הבודד בתוך הממסד?

אוריאל: האם יש לכם קשר ליוזמות פוליטיות למועצת העירייה?

דוד: אני בא מאבו טור שבה יש הרבה יוזמות לשת"פ ודו קיום, אני תוהה אילו עוד פעילויות עשויות להיות

מעניינות ויכולות להתרומם. תוהה לאילו עוד כיוונים אפשר להתפתח.

עליזה: הרבה מהדברים שעושים הם דברים שלא כדאי לדבר עליהם, שהפרסום שלהם עלול לפגוע. אנחנו עובדים עכשיו על יוזמה לקיום יום עיין עבור כל הפרטים והארגונים שעוסקים ברווחת הפרט, כדי שייחשפו אלה לפעילות של אלה. הרישות מאד חשוב ונותן כוח להרבה מאד גורמים שפועלים. ניר ברקת עושה יותר

מכל ראש עיר לפניו, אבל יש עוד המון מה לעשות - כל אחד בהתאם לתחום המקצועי שלו. אני באה מתחום התכנון - הרמנו ערב עיון לאדריכלים ובאו למעלה מ-90 איש. הצוות שלנו התחיל עבודה עם צור באהר. זה משתלט על החיים. אני בדעה שכמתנדב אתה חייב להשקיע את אותה רמה מקצועית שאתה משקיע בעבודה.

אהרון: אני מאד מאמין באמרה "היה השינוי שאתה רוצה לראות". אני חוזר ממפגש של סטודנטים בדוד ילין, חצי מהסטודנטים שם למדו בביר זית וזו הפעם הראשונה שהם לומדים עם יהודי. אני בעד נורמליזציה. אני נגד הכיבוש, אבל הנורמליזציה היא עצם המפגש, זה שנוח לנו ללכת לשם ונוח להם להגיע לפה. יש המון פלסטינים במזרח ירושלים שהם נגד המפגש כי הוא נתפש כנורמליזציה, כמה שמקבע את הכיבוש וירחיק את הפתרון הפוליטי של החזרת מזרח ירושלים לפלסטין. יש המון חשיבות לעבודה, וזה מחלחל בסופו של דבר גם למערכות הגדולות.

יש המון רצון טוב בעירייה, ויש המון מגבלות. כדי להשוות את רמת החינוך בין מזרח ירושלים למערב ירושלים מבחינת תשתיות, צריך להעביר את כל התקציבים למזרח העיר – עניין שאף אחד לא יסכים לו.

אני חושב שהפעילות שלי תורמת להיכרות הדדית. בבתי"ס שאני עובד אתם לא כ"כ רואים יהודים. הייתי יושב שם בחדר המורים והייתי היהודי היחיד בשכונה של 40,000 איש. זה מעשה, וזו גם עבודה. זה לפרוץ גבולות וזו נורמליזציה. שני הדברים האלה הם בתוך הדילמה ואני מנסה לשכוח ממנה, כל זמן שאני נותן לאנשים כלים לשפר את החינוך. הרעיון הוא לא רק איך לפתור – אני הולך ואני עוזר להם לשפר את החינוך בביה"ס.

למשל – בנינו מודל של צוות ניהולי שהמנהלת עובדת מולו. חלק מהעניין הוא פרקטיקות של ניהול. מבחינת פערי תרבויות – אני מרגיש שיש תפישה שרואה אותי כמי שמחלק הוראות. חלק מהעניין הוא גם לקבל את הפער התרבותי, לא לנסות לשנות הכל.

יש הרבה מקומות שהם מפחידים, ועם כל הכבוד לידיעה שלנו שאנחנו באים להיטיב, לא כולם יודעים את זה. באתי פעם לג'בל מוכאבר ביום שבו הרסו שם בית של מחבל. פעם חנית את האוטו ושלושה נערים באו לשאול מי אני ומה אני. אין לי שלט שאני שמאלן וצריך לדעת גם מהם הגבולות שלך, איפה אתה שומר על עצמך ועל הביטחון שלך. צריך לדעת איך אתה נתפש כשבעצם ההגעה שלך אתה נתפש כמבשר נורמליזציה.

סהר: אחד המתחים שנמצאים בכל עבודה פוליטית והוא מאד ברור כאן, זה המתח בין עבודה פוליטית לעבודת רווחה. אחד הדברים המעניינים בעירייה, הוא שמדי פעם, יש מתאם בין שני העניינים. מקומות שבהם תראו שהעירייה, שמונהגת על ידי קואליציה ימנית, מנסה לקדם פרויקטים במזרח העיר – גם אם זו המדיניות, עדיין הפוליטיקה היא ימנית. יקיר שגב הוא איש ימין מובהק, ומבחינתו, החשיבות של פיתוח תשתיות במזרח העיר נובעת מתפישת ירושלים אחת. עבור הפלסטינים זו דילמה. הם רוצים תנאים טובים יותר אבל לא רוצים שזה יבוא כחלק מהצהרה על איחוד העיר.

השכונות שמעבר לחומה הן דוגמא טובה – כי זה לא אינטרס פוליטי של עיריית ירושלים. כשאין את החפיפה הזו, פתאום אין תמיכה במזרח ירושלים.

עכשיו יש תכנית של קידום תקציבים לבתי"ס במזרח העיר ואולי אפילו יקדמו בנייה של בתי"ס חדשים, בתנאי שיעברו לתכנית הישראלית. זו תכנית טובה יותר שתבוא יחד עם תקציבים ומאפשרת ללמוד באוניברסיטה – אבל זו אמירה פוליטית שלא בטוח שמזרח ירושלים מוכנה לקראתה.

אילנה: אפשר להיות פעיל חברתי לא-פוליטי?

סהר: אם הניסיון הוא לא להיכנס לימין-שמאל שמוגדר כפוליטי, השאלה החשובה היא האם העבודה נוגדת את האג'נדה הפוליטית שלך. אני לא חושבת שאפשר לעשות עבודה לא-פוליטית, אני כן חושבת שאפשר להגיד את זה. זה גבול מורכב.

עליזה: אני לא שמה דגש על פוליטיקה, יותר על הנושא המקצועי. בכל פגישה שיש לי עם עיריית ירושלים אני לא רואה את ה"עקום", אני מפסיקה לראות אותו ושואלת רק איך לוקים את הדברים קדימה. העירייה היא גוף גדול ומסורבל. זה אתגר להבין את כל המערכת עובדת. יש משאבים, וחשיבה בכיוון הזה וניירות עמדה תמציתיים יוכלו להסיט משאבים לאן שצריך.

אהרון: הרבה יותר קל לעירייה לשלם ליועצים כמוני, שילכו ויעשו פרויקטים, מאשר להקצות תקציב לכיתות. אם צריך אח"כ "למכור" לאיחוד האירופי סיפור יפה על השקעה בחינוך באמצעות ייעוץ. אני בחרתי להתנתק מהשאלות הללו כי כרגע אני מרגיש שאני עושה משהו משמעותי, שאני עוזר לצוותי הוראה שם, ואני יכול לשאול את השאלה למה בחרו להקצות דווקא את התקציב הזה, אבל אני יכול גם ללכת ולהרגיש שאני עושה משהו חיובי.